

Klimaatverandering, één van de meest besproken thema's van de laatste tijd. Dagelijks merken we de gevolgen: extreme regenbuien, langere droge periodes en radicale temperatuurwisselingen. De landbouw kan veel betekenen in het halen van de klimaatdoelen, dat concludeerden de aanwezigen van de klimaatconferentie in Parijs, die werd gehouden in 2015. Maar hoe draagt de agrarische sector bij aan de klimaatverandering? Welke rol spelen wij daarin? En welke ontwikkelingen in de landbouw worden verwacht op het gebied van klimaat? Vragen die de hele sector en iedere ondernemer aangaan.

Tekst en beeld: Daphne Scholman en Colinda Bos-van Ekris, communicatie NAK

Klimaatdoelst onze verantwoord

ellingen,
oordelijkheid?

Weerrisico's

Volgens meteorologen worden de weerpatronen in de komende jaren extremer. Hittegolven, regenbuien, orkanen en perioden van droogte komen vaker en heviger voor. Ook in Nederland krijgen we hier voor een deel mee te maken. Denk bijvoorbeeld aan de hagelstenen die in 2016 als tennisballen uit de lucht kwamen vallen in het zuidoosten van het land. Boeren en tuinders hadden enorme schade. Ook de hoeveelheid jaarlijkse regenval nam in de afgelopen eeuw met twintig procent toe door hevigere met name lokale regenbuien. Veranderingen die je niet tegen kan gaan, maar waar we wel op moeten inspelen.

De veranderende weersomstandigheden brengen verschillende risico's met zich mee. Denk goed na welke risico's voor jouw bedrijf gelden en hoe je hierop gaat inspelen. Wat vind jij? Moeten de gevolgen van weerrisico's volledig ten laste komen van de ondernemer? Frank Zeinstra van Flynth vindt dat het dragen van risico's hoort bij ondernemen. "Belangrijk is dan wel dat je een buffer hebt", aldus Frank. "Ik denk dat er momenteel te weinig wordt verdiend om niet-beïnvloedbare risico's te dragen." We moeten dus zorgen voor een preventie- of verzekeringssysteem dat ervoor zorgt dat individuele boeren, getroffen door weerschade, zich kunnen weren tegen de risico's hiervan. "Buien vallen nu eenmaal vaker. Dat komt niet door het toedoen van de individuele boer", aldus Frank. Doeko van 't Westeinde, portefeuillehouder akkerbouw bij NAJK, voegt hieraan toe: "Klimaatverandering is iets wat we allemaal veroorzaakt hebben, moeten we echt alle risico's bij de ondernemer neerleggen?"

Er blijven nog veel vragen bestaan over de veranderende weersomstandigheden. Willem Snoeker van Interpolis legt een aantal vragen op tafel: "Hoe gaan wij om met de veranderde weersomstandigheden? En wie is financieel verantwoordelijk voor de gevolgen en oplossingen? En tot hoe ver ga je meebetalen aan de schade van een ander?"

Het menu van de toekomst

Door de klimaatverandering verandert ook ons eetpatroon. Frank Zeinstra: "Een ander klimaat biedt blijkbaar ook kansen voor andere teelten. Klimaatverandering heeft nadelige gevolgen, maar biedt mogelijk ook voordelen." Wat eten we bijvoorbeeld in de toekomst en wat betekent dit voor de Nederlandse agrarische sector? Een belangrijke vraag waar onze sector mee aan de slag moet. De verwachting is dat we meer plantaardig voedsel gaan consumeren. Burgers worden al kritischer en eten minder vaak vlees en zuivel. Vele onderzoeken geven aan dat het eten van vlees en vis schadelijk is voor het milieu. Het minder

consumeren van vlees zou de uitstoot van CO₂ verlagen, het zou zorgen voor een vermindering van houtkap en het milieu wordt minder bevuild. Wel is het belangrijk om te kijken naar wat in de productie van vervangende producten uitgestoten wordt. Daarnaast is voor meer plantaardige producten ook mest nodig. En wat te doen met de reststromen? Veel reststromen vanuit de voedselverwerkende industrie worden nu gebruikt als veevoer, een hele efficiënte omzetting dus.

KLIMAATVERANDERING KAN OOK *voordelen* OPLEVEREN

Naast een veranderend voedselpatroon komt er meer aandacht voor voedselverspilling en er is meer vraag naar (lokale) seizoensgebonden producten. Dit zijn verschillende veranderingen waar bedrijven op in kunnen spelen.

CO₂

Vastlegging van CO₂ in de bodem wordt gezien als een belangrijke bijdrage om de opwarming van de aarde te beperken. De lucht bevat nu ruim 40 procent meer koolstofdioxide dan een paar eeuwen geleden. De agrarische sector moet en kan hierin ontwikkelen. Mogelijkheden op bouwland zijn er genoeg, denk hierbij aan gewaskeuze, groenbemesters, minder ploegen of de aanvoer van stro of ruige mest. Maar hoeveel klimaatvoordeel leveren deze inspanningen op? Met de juiste maatregelen kan een akkerbouwer ruim 1 ton CO₂ per hectare per jaar netto vastleggen. Er zijn echter wel grote verschillen tussen teelten, bodems en regio's, niet in elke regio kun je dit behalen. "Toch is CO₂-vastlegging een moeilijk punt", vindt Jehannes Miedema, NAJK-lid. "Eén keer met de ploeg over het land heen en je bent het weer kwijt. Er wordt vaak te makkelijk over gedacht." Maar we moeten ook kijken naar wat onze sector al gedaan heeft. "Toch hebben we in Nederland al heel wat bereikt op het gebied van CO₂-vermindering", vindt Cees van den Bos, Rabobank. "We hebben in Nederland een hoog productieniveau per kilogram CO₂!"

Het kabinet wil de uitstoot van CO₂ door Nederland in 2030 verminderd hebben met 49 procent. Maar moet de verantwoordelijkheid van aanpak van CO₂ alleen liggen bij individuele boeren of projecten? Of moeten we ook focussen op andere sectoren? "Met boompjes planten op Schiphol ga je het niet redden", zegt Jehannes cynisch. "Iedere sector moet daaraan bijdragen, maar de agrarische sector kan een grote sprong maken. Wij beheren

veel grond en natuur waarmee CO₂-reductie behaald kan worden."

Bij het onderwerp CO₂-vastlegging komen ook de CO₂-rechten aan bod. Moeten we CO₂-rechten invoeren om aan de CO₂-doelstelling te voldoen? En is dit bevorderlijk voor het halen van de klimaatdoelstellingen? Niet alleen de agrarische sector hoeft op te draaien voor de uitstoot van CO₂ door grote partijen. Maar onze sector kan wat compenseren voor die bedrijven, een vergoeding zou dan wenselijk zijn. Willem Snoeker van Interpolis zegt daarop: "Ik denk dat CO₂-rechten bevorderlijk zijn maar niet wenselijk. Het is dan maar de vraag wie de rechten gaat betalen, wie ze koopt en wie ze weer verkoopt. De overheid zal hier een grote rol in gaan spelen, maar is dat wel wat we willen? Een bekend voorbeeld is de fosfaatrechten. De oplossing werd aan de sector zelf overgelaten, maar uiteindelijk moest de overheid ingrijpen en meehelpen." Als CO₂-rechten ingevoerd worden, is het dus van belang dat onze sector hieraan voor een groot deel bijdraagt. Uiteindelijk draait het erom dat we met elkaar tot een beter systeem komen. Welke oplossing we hier dan ook voor vinden.

MET BOOMPJES PLANTEN OP SCHIPHOL GA JE HET *niet* *redden*

Methaanemissie- beperking

Heeft CO₂ het grootste effect op het klimaat? Vergeet het 'sterke neefje' van CO₂ niet: methaan. De landbouw heeft een aandeel van dertien procent in emissie van broeikasgassen, waarvan de helft door methaan komt. Er ligt dus een behoorlijke doelstelling binnen de sector. Het opwarmeffect van één kilogram methaan is 28 keer groter dan één kg CO₂. Op een melkveebedrijf is methaan afkomstig van twee bronnen: de opslag van mest en methaan afkomstig van dieren. Maar moeten we dan minder dieren houden of kiezen we voor minder methaan per dier? Jehannes Miedema: "Om de methaanuitstoot te beperken, moeten we ervoor zorgen dat koeien hun voer zo efficiënt mogelijk verteren. Het is belangrijker dat je van tevoren gaat kijken hoe het voer zo efficiënt mogelijk verteerd kan worden dan dat je achteraf kijkt wat je met de uitgestoten gassen gaat doen." Om de methaanemissie te beperken moeten boeren dus vooral gaan kijken naar de vertering van het voer. "Zorg dat je zelf oplossingen vindt en nu kan bepalen welke en hoe je deze inzet voordat dit door anderen voor de sector bepaald wordt", tipt Willem Snoeker van Interpolis.

"Aan de slag met klimaat, het begint bij jezelf" Cees van den Bos, Rabobank

Klimaatdoelstellingen

Tijdens de klimaattop die in 2015 in Parijs werd gehouden, zijn er verschillende klimaatdoelstellingen opgesteld die voor 2030 behaald moeten worden. Ook de landbouwsector moet bijdragen aan het halen van de doelstellingen en 2030 is dichterbij dan je denkt. Maar wordt er te veel bij de landbouw neergelegd? Rick Vermue, NAJK-lid: "Ik vind dat er te veel verantwoordelijkheid bij de agrarische sector wordt neergelegd. Ga bijvoorbeeld maar eens na dat het vliegverkeer vrijgesteld is uit het akkoord van Parijs. Klimaat is inderdaad heel belangrijk, maar voor de klimaatverandering mag niet alleen de agrarische sector opdraaien." Daar moeten we voor waken. We moeten niet te veel hooi op onze vork nemen. "Rekenkundig kunnen we de doelstellingen behalen, maar voor de beeldvorming wordt er te veel bij de landbouw neergelegd. We moeten ook kijken naar wat de landbouw wél goed doet", vindt Albert Boersen. "We hebben in de afgelopen vijftig jaar al heel wat bereikt!" Volgens Rakesh de Vries, NAJK-lid, moeten we ook in oplossingen denken. "We moeten kijken waar de mogelijkheden zijn in onze branche en gestimuleerd worden oplossingen te zoeken waarmee we actief kli-

maatverandering tegen kunnen gaan", vindt hij. Volgens Rakesh moeten we niet alleen naar de toekomst kijken maar ook aan de maatschappij laten zien wat we al bereikt hebben en waar we hard aan werken. We hebben al veel stappen gezet. Is de volgende stap een CO₂-neutraal bedrijf? Veel sectoren hebben die ambitie, ook de agrarische sector. En onze bedrijven hebben hiervoor veel mogelijkheden. Echter zijn er wel meerdere factoren nodig om CO₂-neutraal te worden, denk bijvoorbeeld aan windmolens en zonnepanelen. Er moet altijd een combinatie zijn van verschillende middelen om het bedrijf CO₂-neutraal te krijgen.

Wat als je het weer kan beïnvloeden?

Zit de oplossing van het veranderende klimaat dan in het beïnvloeden van het weer? Technieken om het weer te beïnvloeden zijn steeds meer in opkomst. Zo zorgde China er in 2008 voor dat de Olympische Zomerspelen in Peking niet verregenden. Meer dan 7.000 stuks afweergeschut zorgden ervoor dat regenbuien geforceerd werden, voordat ze de openingsceremonie van de Olympische Spelen zouden bereiken. Het beïnvloeden van het

weer vergt echter wel enorme precisie en het lijkt een tegennatuurlijke actie. Volgens Willem Snoeker van Interpolis moeten we het weer niet willen beïnvloeden. Cynisch voegt hij toe: "Zolang het weer onvoorspelbaar is, kun je ook nooit kwaad op elkaar worden." Ook Doeko is het hiermee eens: "Het is een zegen dat we het weer (nog) niet kunnen beïnvloeden om conflicten in de wereld te voorkomen."

Aan de slag

"De landbouw moet een duidelijk standpunt hebben over het behalen van de klimaatdoelstellingen", zegt Doeko. Cees van den Bos, Rabobank: "Onze sector produceert gezonde en eerlijke producten, hier past een ambitie bij om de uitstoot sterk te verlagen en hierin voorop te lopen. Het begint bij jezelf, door in kaart te brengen wat je aan emissiebeperking op jouw bedrijf kan doen, eventueel samen met ketenpartijen."

Dit artikel is tot stand gekomen met de medewerking van Frank Zeinstra (Flynth), Cees van den Bos (Rabobank), Willem Snoeker (Interpolis), Rick Vermue, Rakesh de Vries, Jehannes Miedema, Albert Boersen en Doeko van 't Westeinde. <